A 9

KM-PL.GE-SA.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Bírálat

Gaetáki Géza dj. magyar nyelvészeti tanulmányi házi dolgozatáról.

Címe: Beregszász vidékének nyelvjárása.

A pelák a Beregmegye déli részén felvett helységeket a nyelvi tapasztalat alapján 3 csoportba osztja, hogy ezek a vidékek egységes nyelvterületnek vehetők. Az I. csoportban a zárt é hangot íé-nek, a II. csoportban pedig í-nek írja. Értelmek ilyen alakok, mint: verük, fántuk, kötük-féle tárgyas ragozási alakok: "adjuk, vegyük, fántjuk, kötjük" helyett. A III. csoportba sorozott helységekben özést is hallani: öbe, töbe, löbb, vöbe stb.

Ezek közül a pelák tökéletes Beregszásznak és a vele egyező I. csoportbeli helységek nyelvjárásának tartotta.

Dolgozatában a hangtani, alaktani és szótárbeli tapasztalatait tárgyalja, azonban nem tud egész világos képet nyújtani a nyelvjárásról, mert pl. az egyes hangtani jelenségek leírása helyenként zavaros és rendszertelenségre utalt nehezen áttekinthető. Hiányos, hogy a pelák fonétikai észrevételei is hiányosak. Az alaktani rész is kissé fogyatékos. A terminus technicusokkal sincs mindig tisztában, pl. a 28. lapon azt mondja, hogy "a magánhangzón végződő helynevekből képzett jelzői végű hangja elmarad." Itt "jelzői ek" mint "melléknevek" helyett. Az ilyen tévedések természetesen zavart keltenek a dolgozat értékéből.

Különös tekintettel a pelák eddigi tanulmányára e nyelvjárás tanulmányát a tanulmányozás alapjául elfogadom.

Elégséges.

Debrecca, 1924. május 24-én

Dr. Papp Ferenc
k. u. b. tag.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Beregszász vidékének nyelvjárása.

Magyar nyelvészeti szakdolgozat.

Gacsályi Péter
bölcsészettan hallgató.

A 9

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

E vidék pok viszontagságnak, nép-
pe több rendbeli keveredésnek volt ki-
téve. II. Géza és IV. Béla ismételten nem-
zetiségekkel telepitette be az megritkult
lakosságú helyeket. Ezenkivül a szomszé-
dos népek is nagy hatással voltak
nyelve különféleségeinek kialakulá-
sára, nemkülönben a palóc-nyelvjá-
rás is, melyet, úgy látszik, szinten te
lepitési utján keveredhetett, mivel tel-
jesen különálló és a nyelvjárási határ-
rától messzebb levő helységekben érez-
hető erősebb hatása. Egy pár palóc sa-
játság az egész vidéken általános és
igy azt mondhatjuk, hogy ez a rész át-
menetet képez az felső-tiszai és a palóc
nyelvjárás közt.

Idegen nemzetbelieknek csak a megye
északi részén vannak; lenn, az tárgya-
lás alá vett területen csak elenyésző
csekély számban vannak egyes helysé-
gekben kis-oroszok (ruthének) kik azon-

ban majdnem mindig magyarul beszélnek.

A területet általában, bár nem minden esetben a magánhangzók zártabbá válása jellemzi. Azzal, hogy több vagy kevesebb hangzónál kisebb vagy nagyobb mértékben található ez az változás, Bereg vármegye déli részének általam ismert helységeit a következőképen csoportosítom:

I. 1., Beregrázsz, 2., Beregardó, 3., Bulcsu, 4., Asztély, 5., Beregszurány, 6., Balazsér, 7., Alakkos-jánosi, 8., Beregdaróc, 9., Beregdéda, 10., Tivadar, 11., Badalló, 12., Kiggyós,

II. 13., Beregnyíjalu, 14., Gát, 15., Ilosmjéte, 16., Baskaszó, 17., Nagy-dobrony, 18., Kis-dobrony,

III. 19., Mezőtarpa, 20., Kisar, 21. Nagyar, 22., Nagybereg.

Kis- és Nagy-ar szatmármegyei községek, de felemlítem, mivel /.

nyelvjárását tekintve megegyezik Nagy Bereg és Mezőtarpa községekkel és az az érdekesség is megvan itt, hogy Mezőtarpa és Kisar helységek között, azok közvetlen közelében van Pivadar, egy sokkal kisebb község, de nyelvjárásilag nagyon különbözik tőlük.

Általában a különböző sajátságú helyek szétszórtan vannak, amit a már említett keveredés okozhatott.

A felsorolt helységek a következőképen helyezkednek el:

Ezeket a helységeket, de különösen az I. csoportban lévők nyelvjárását ismerem, mivel ezek egyikében, Beregardóban laktam 16 évig. Tehát csak az idetartozó nyelvjárási sajátságokat ismertetem részletesen, míg a többit csak megemlítem egy pár sajátságával, mint érdekességet, hogy egy összefüggő, aránylag kis területen milyen különbségek vannak, amit tudtommal eddig még nem említettek e vidék nyelvéről.

Egységes nyelvterületnek van feltüntetve e vidék legnagyobb részre Balassa József „A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése" c. munkájában: Beregvármegye Tiszahátijárását az alsószamosi nyelvterület részének mondja. Ezt azonban nem lehet elfogadni, mert sok eltérő sajátságot találunk itt. Balassa említett munkájában e terület jó hang-

/.

tani sajátságának azt tartja, hogy az eredeti zárt „é" hangot hosszú „i"-nek ejti, holott ez csak egy pár helyrégben van így, a többség diftongust ejt, még pedig erősen zárt „é" hangot „i" kezdő kapcsoló hanggal, amelyet így jelzek: „éi". Megjegyzendő, hogy az „i" kapcsoló hang hangzatbeli ejtésű personeknél erősen ejtetik, némelyeknél azonban, különösen egyik- másik pozitban nem is hallható. Ezenkívül még más eltérő nyelvjárási sajátság is van ezekben a helységekben, amiért nem lehet őket egy csoportba sorozni. Így például azokban a helységekben, hol az eredeti zárt „é" hangot hosszú „i"-nek ejtik, tehát a II. csoport helységei az „é" hangot zártabban ejtik egyes esetekben, mint más helységekben; így ette, vette, vérés, fecske. Abban is eltér még, hogy a „t" végű igék, ha a „t" előtt magánhangzó[1]

van, kötőhangzó nélkül vesszük fel a múlt idő" jelét; például: költem, ütt-tem, vettem, (kötöttem, ütöttem, ve-ettem helyett.)

-Ha a "t" hangot aspirátával ejtik: kuth, Thihor (családnév, leírva Tihor)

-val, vel vag v-je nem hasonúl az előző" másshalhangzóhoz: bótva, késve, kenyérve.

Jelenő" mód tárgyas ragozás többes első" személyének ragja-juk, jük helyett uk, ük: verük, aduk, szántuk, kötük (csak jelen idő"ben)

Csak két érdekes, más kö"zség-ben nem használt tájszót ismerek innen: megmarjult a keze = meg-rándult.; Fecskepetés = szeplő.

Ezeken kívül Nagy- és Kisdob-sonyban erősebb palóc sajátságokat is találunk; így az a" labiális ej-tését és az „a" illabiális ejtését: /.

ápám: az aó diftongust: aóma.
E két helység lakosait így csúfolják a szomszédok: Nëddobrombá hüppen ax aóma
Ezekben tehát e néhány helység eltér a többség sajátságaitól.
Ugyanezen a területen egy pár községben más irányú eltérést találunk. Ezek a harmadik csoportban vannak felsorolva; a következőkben mutatnak eltérést a többi helység sajátságaitól:
—"e"—zö" nyelvjárás ugyan, de a kettős tt előtti „e"-t ö-nek ejti; például: öttö, töttö, lött, vöttö.
Egyes vocálisok mélyebbé váltak itt; amely esetekben a vidék többi részén ó-ból u, itt ebből ô lett: lô, lôfijô.
De más u-ból is lesz ô, így: nyôl, sikkattyô; (lásd szókincs)
o Ahol pedig a vidék többi részében:/

ö-ből ü lett és már ü-ből is itt-ott ha ö lesz: kő, tő, dől, gyönyörű, nagyfejű, gyámoltalan.

Eredethelyhatározó ragok végéről az l elmarad, egyébként a rag ó, ő, hangját a, e kezdő kapcsoló hanggal diftongusnak ejtik: házból, kertből, ablakból, ettől, járól, földről, stb.

Tárgyrag a jövőbeli igenév mellett elmarad: halottnézőbe, krumpliszedni.

e helyett é van a szavakban: tej, tejjel.

Látszólagos hangátvetés van ebben az eredeti alakot megőrző példában: festeng = fetreng.

Ezen kívül tájszókban és példaképes mondásokban különbözik a vidék többi részétől.

Ezt két kis csoport tehát eltér az említett sajátságaival a többségtől, de

egyebekben megegyezik vele, vagyis más nyelvjárási sajátságai ugyanazok, mint a terület nagyobb részének sajátságai.

Hogy hova sorozzuk nyelvjárásilag e területet, nehéz eldönteni. Semmi esetre sem állhat meg Balassa véleménye, ki pontatlan közlések alapján, részben az alsószamosi, részben a "felső"-tiszai nyelvjáráshoz sorozta. Sajátságaival a "felső"-tiszai és palóc nyelvjárás-terület közötti foglal helyet, köztük mintegy átmenetet alkot, de nem lehet egyikhez sem sorozni, mivel vannak az egyezők mellett olyan sajátságai[11] melyek mindkettőtől élesen elkülönítik.

Ennyit mondhatok általában az egész vidék nyelvéről és ezután részletesen ismertetni fogom Beregszólónak és így a sajátságaival megegyező "I. csoportbeli./ helységek nyelvjárását

II. Hangtan.

I. Magánhangzók.

a.) Minőségi (qualitativ) változások.

1.) Nyíltabb hang helyett zártabbat ejtenek a következő magas hangoknál.

Az eredeti „é" hangot zártabban ejtik a rendesnél, de azonkívül még némely esetben diftongussá lesz „i" kezdő kapcsoló hanggal (l. Bevezetés). például: nïéz, kïék, Vïénke (folyó neve) vïégez, fïél (tinet), „i" kapcsoló hang nélkül pénzdz.

Ragok előtt azonban é helyett i van ezekben az esetekben: közepibe, fejire, kezibe, végit (de fejïére, kezïébe is hallható)

Affectáltságot, tudott választé-kosságot látok abban, mikor az „é" hangot „ë"-nek ejtik ezekben a szavakban: késëi, szabadëi, nagyëi.

I.

mivel csak akkor lehet hallani, ha a beszélő valamelyik művelettlen emberek ki akar tűnni beszédével: tehát nem az eredetibb „é" hang megőrzésének tartom ezt.

Eredeti hosszú, nyílt „ê"-ből lett „é" t „é"-nek ejtik: kéz, nehéz, télen, félig, szén, jég, veréb.

Néha azonban „é"-t is ejtenek helyette: tehen, tevel, kevés, szekér, gyüker (gyökér) asztormyel, cserep, egyeb.

Az „é" hang helyett néha „i"-t ejtenek: vidor, eriggy, ugyi, teli, zingat, hirvad, petrizselyem, mihint (mihént is), teli, ízi, béli (egyes harmadik birtok

„Ö" hang helyett néha rövid „ü"-t ejtenek: törülközö, gyükér, ükörendezik.

„Ő" helyett hosszú „ü" van ezekben: fűnő, kű, szűni, tű (fatűben)

bü, ük, bür, dül, bütől; ezenkivül -ből, -től és -ről ragokban: kertü, fejtü, kéztü, földön, tüzü, fütü.

„é" helyett i-t ejtenek e szavakban: fiatik, marik (fiatok, marok is.)

„ö" helyett ü: gibbe-gubba.

2., Nyiltabb hang helyett zártabbat ejtenek a következő mély hangoknál:

ó" helyett „ú": lú; ezenkivül a -ból, -től, és -ről ragban: házbú, játú, padrú stb.

„o" helyett „u": hun, ruhuk, ahun, hummi, csuda, felburul, csurgá."

„a" helyett o: villony, bogoj, magos, nyavolya, kokas, jovul, pl. ojbász, ujjom, lábom, házom; általában a mélyhangú szavaknál egyes első és második és többes második és harmadik személyű birtokos személyrag előtt, mindig „a" a kötőhangzó: ujjod, lábod, házod, ujjotok, lábotok, házotok, uj.

ujjok, lábok, házok; ezenkívül a mély-hangú szavak többes tárgyesetének kö-hangzója is „a": magokat, lúkat, há-zakat (többes harmadik személyű bir-tokos esetben házokat.)

3. Zártabb hang helyett nyíltab-bat ejtenek a következő magas han-gokná'l:

az „e" hangot mindig nyíltan ej-tik e-zö nyelvjárás: ember, ette, ne-kem, veres, fel, meg, kell stb.

„ü" helyett „e"-t: kelincs, esmerö'l.

„ö" helyett „é"-t: krokogyélus.

„öö" helyett „ö"-t: csötörtök, pröstök, gyömöcs, jöttyöl, bötyök.

4. Zártabb hang helyett nyíltab-bat ejtenek a következő mély han-gokná'l:

„u" helyett „o": magok, oroka.

Mélyhangú szavak többes harma-dik személyű birtokos ragjában: házok, apjok, fájok, udvarok;

/.

a latinból átvett um végű szavakban: almárium, fundamentum, pádimentum.

„o" helyett „a": orvas, lábas, nap, nódat.

„ó" helyett „a": ardai, badalai (Ardó, Badaló községek) kila.

„ó" helyett „e": diszenát (e helyett: diszenóját)

5., Ajakműködéssel képzett (labiális) hang helyett ajakműködés nélkül képzett (illabiális) hang van a következő esetekben:

„ü" helyett „i": figé, siket, tikkfa, „ficfa", file, fülle (csak ragos esetekben; alomnyest fül) rihes, iggel, firidni, fitész, sillyed, idvesség.

„ö" helyett „e": petét, pergel, tenkestész, pepes, nes, jelel, rihes, temetetlen, idvesség.

„ü" helyett „e": kezek, fejek, hejek, kertjek, (birtokos rag labiális illeszkedéssel)

szenkivül vélek.

„ü" helyett „i" „ű" „ű"veg,

„ö" helyett „i": girbe-gurba, jiridni, isztike, göringy.

„o"" helyett „é": plébb.

6, Ajakmüködés nélkül képzett (illabiális) hang helyett ajakmüködéssel képzett (labiális) hang van a következő esetekben:

„e" helyett ö: üiköt, jögyököt, tüjököt, tehenünköt, szóval a tárgyrag kötőhangzóját labiális illeszkedéssel veszi fel, szonkivül szömöcs, ötön, büvön, szükösön

„á" helyett „o" lócon (lóc az alany eset)

7, Magas hang helyett mély van a következő esetekben:

„i" helyett „u": puci, puacinnyá, Erzsu

(„e" helyett „a" tingat.)

8. Mély hang helyett magas:

van a következő esetekben:

„o" helyett „i": alacsiny

„o" helyett „e": pejva, beretva, kunyerál (erősen kér), bevena.

„a" helyett „i": mutikod, muti, sipka, gombojig, hótig.

„a" helyett „e": hunnen (vagy hunnét) reperál, arrunét, cigereta.

„a" helyett „é" hunnét, hamarébb

„á" helyett „é": odébb, arrébb, hátrébb, nyalléra (nyárra, nyárára).

B. Mennyiségi (quantitativ) változások:

1. Rövid hang helyett hosszút ejtenek ezekben az esetekben:

„a" helyett „á": kiabál, fonál, halál

Istennek,

„e" helyett „é": nékem, innét, vét, éngem, vét, Amérika.

l, j és v kiesése mindig megnyújtja az előtte levő magánhangzót: foc, öt öcsik, dolgozik, nyúst.

gyű", gyúr, eldű"

2., Hosszú hang helyett rövid van ezekben az esetekben:

eredeti i, u, ü mindig rövid: víz, kut, tüz, hír, tükör, sürü, üz, us.

„é" helyett „e": ostorral, mennyi, kenves, tehén, levél, veréb, gyükér, jele.

„á" helyett a: akar, (aut) ma (már), ést és ig rag előtt: koraig, vacsoraés.

Y. Kettős hangzók (diftongusok.)

„é" helyett „ie" niez, szieb stb.

„ó" helyett „ua": jua, hua, nyua.

„ö" helyett „uö" fuöd, t uötözik.

„ü" helyett „ue" kuecs.

„í" helyett „ié": azon igéknél, melyeknél a jelentő mód jelen idő egyes harmadik személy-it-re végző-ik: hajlié, szabadié, oldié, visié, tosié; ezenkivül mutasd (mutasd is) kéri, vérrad, ízi; e kérdő próbálja egyenlő é.

„ó" helyett predetibb aj: sajtalan.

δ, Nasalisált hangok

n, ny előtti magánhangzók nasalisan ejtetnek: n és ny elmarad: tarō^{n}, mčkū, čizo^{n}, asszo^{n}, aszalvā^{n}.

ε, Hangrendi illeszkedés nélküli idegenből vett alakok: pelyva, cérna, berena, szereda, festáj, Erzsa.

II. Mássalhangzók.

α, Minőségi (qualitativ) változások: ly helyett j: juk, kirāj, ijjen, ojjon, sejem, gója stb.

l helyett j: jány, pájinka, tajga.

Kettős ll helyett jj: mejj.

j helyett g: bagnét.

j helyett w: hun, ehun

dj helyett gy vagy ggy: kérgy, mingyá, paggya.

d helyett gy: térgy, térgyel, krokoggyélus.

Z helyett c: havackódik.

z helyett zs: zsacskó, (zacskó is), csizsma,
zs, helyett s: sinó.
ts helyett zs: hajzsd.
s helyett zs: zsajtár
s helyett cs: tucskó
ny helyett gy: tágyék.
n helyett t: disztó, disztónk.
h helyett jj: fejjét,
p helyett f: dufla
f helyett p: Józsep
f helyett t: bételét
v helyett j: szij, hij.
z helyett dz: péndz, sikárkódzik
j helyett ny: pernye, bonyu
gy helyett g: genge, ingen.
p helyett b: bige
by helyett m: mihint vagy mi hiént.
l helyett v: vék
n helyett ny: sifony, diványy, o-roszlány, idegeny.
g helyett d: pudár

b helyett p: lapta
d helyett t: lapta.
k helyett g: pergel
t helyett k: szakmár

β. Assimilatio (hasonulás)

g + n helyett nn: tennap
s + sz helyett szsz: másszor
t + sz helyett cc: lécc (látol ös) kécce?
gy + sz helyett cc: ~~cc~~ ecce?
p + t helyett tt: pattogja = (pap tagra)
gy + t helyett tt: vattok.
z + v helyett vv: avvót (az vót
n + v helyett mm: hammar

3. Dissimilatio (elhasonulás)

l helyett n: danol, tánál.
r helyett l: ladik

γ. Quantitativ (mennyiségi) változások:

ll helyett l: álkapca
rr helyett r: êre, âra.

Magánhangzó kettőzés: kisseb, e-rőssebb, idősebb, vellek (velük) szóll./

egyet, elől kell", ujjat, magost, nálunk, alólla, hó-kka, képpmással, hammú, dülli" (mexelst) kerülli".

v. t. elmarad: mingyá', exé': azt jelt ragból mindig.

t. elmarad: akka', ecce'.

cz elmarad: acskó (zsacskó is) ízlő.

j kiesik vagy elmarad: gyüt, gyút, nyút, gané', paré', bütől, kaé'.

t elmarad: hajzsd el, micsinálsz, tesvér, kerbe, mosmár.

d elmarad: moj, étapám.

l elmarad: gyönöcs, jözl, jódox, hajzsde', nappa', Joga': ból, böl, -tól, -től, ról, -ről ragok végéről mindig; azonkivul páca, tátos, ké' —

N szó végén elmarad: ahu' megy, oza' huzza, pehu' piros és ou ban, ben rag végéről mindig.

Egész hangzócsoportok elvesznek neha: zivar (zivatar) ne bánd.

/.

(bántsad), azut vagy ost (azután) balevesi (baleset-i), ett, itt, kéne, nëte má, (nézd te már), hanëzni (hadd nézzem), hallám (hadd lássam), mék, valamék (melyik, valamelyik) kéne, bizigen, edeá, ëde (édes savanyú)

δ. Mássalhangzó-átvetés (metathezis): kalarábé, korela, petlóreum, terek (teher), murok helyett murkó (sárga répa)

ε. Mássalhangzó csoport elkerülése:

1, Közbeszúrt magánhangzó által: szereda, calosztok.

2, Mássalhangzó kiesése által: aszongya, könybü, fëlhe, kereszfa, szëhet (szelhet), miszinász, montálk.

Kezdő mássalhangzó csoport elkerülése, elé helyezett magánhangzó által: ispitály, istráng.

Magánhangzó kieséssel /.

másssalhangzó csoport keletkezik: szántnak, hordnak, hajtnak.

Mássalhangzók bővítése hiatus-töltésre: kijabál, fijnő, dijak, fijjé, sijjess, dijó, tijed, bejirja ja bíró a nevemet.

„V" hövü igék elveszett v- je helyett j-t tesz: bujik, hij, sij.

Másbővítések: februvar, tajgyé, beg, deg, rozmaring, tulipánt, viack (viasz), minik, tik, megénteles, hirintő, gäsingy, ijjent, mengyele, mindétig (mindig)

Az „névelő" z- je a következő szóhoz csatlakozik: a zanyád, a zember.

A -hoz, -hez, -höz rag z- je elmarad: papho, kézhe, kiihö.

B. Alaktan.

I. Szótövek.

A szótövek hangtani eltérését a hangtanban már tárgyaltam.

Eredetibb tövek megőrzését látom ezekben a szavakban: tallu, tallas, sürsver, sürvedzik.

Az av- val váltakozó ó szótövekнél az ó több esetben van meg, mint a közнyelvben: hoăn, hoăt, szoăm, szoăd, szoăk, toăt, toăn, toăk (hó, szó, tó)

II. Névragozás.

Birtokos személyraggal ellátott alak alanyest helyett áll ez esetekben: orja, nyulja; ez alakhoz tesszük a ragokat: orját, nyulját, orjáról, nyuljából (A diszno részei.)

A tárgyrag sok esetben nem vesz fel kötőhangzót: fedelt, pirost, magost, levelt, szeket; ezzel szemben kötőhangzóval vannak ellátva a közнyelvtől.

elteröleg ezek: szivarat, italat.

Pleonasztikus esetek: asztat, esztet, ingenet, ütet, tiegedet.

A tárgyrag a közmyelvtől eltérőleg rendes alanyesethez járul: pohárt, gyomrot, gödört.

A határozói ragok hangtani változásáról már a hangtani részben is szólottam; azonkivül a közmyelvtől a következő eltéréseket tapasztalhatjuk itt:

-hoz,-hez,-höz végh. rag helyett gyüjtő- és családnevekhez nál,nél rag járul: megyek a bíróéknál, papéknál, Illyéséknél, Kovácséknál, együve nállunk; ellenben: papho, bíróho, Béláho; de igy is Bélákho. Ritkán a nál rag helyett is használ hoz ragot: vótam a vasutho.

Eredethatározó tól,-től rag helyett személyt jelentő szavakhoz a palócz-ní,-nő rag járul: jövök a

papnő, Kovácsnő, Kiséknő; de pl. fordul paptól, Kovácstól stb. is.

Eredményhatározó -vá, -vé rag helyett -nak, -nek rag van: pogácsának vált, bírónak tette.

Az -ul, -ül rag régies használatban pénzül fizet (természetben járandóság helyett pénzt ad)

Különös helyhatározós esetek: őszi alá szánt (olyan földet, melybe őszivel vetnek), búcsúra vótunk.

Állapothatározós eset: veszendőben van a birtoka, fogyatékán van a liszt.

Tekintet határozó: látni látom eleget de nem vállok hozzá; ízre esik; betegnek nem beteg; tanúkra pe tanul, dógozva pe dógozik.

Időhatározók: tíz óra táj't, 3 óra tájban, tegnaptól óta, azótától fogva; ruhát vesz télire, eltesz nyárra, újra kezdjük, újjent

erontotta.

Módhatározó: szomorún nézi, megnézi okával (alaposan), cseppet járt, hogy le nem ütötték (majdnem)

Eredethatározó: kéztől ad (nem leinál, hanem maga ad valamennyit)

Határozó szók:

Helyhatározók: ehen (itt) ahun (ott) sehunnet, innet, merrünnet, másunnét, odaki, ott, amott, élamott, éléla-mott, oda, amoda, élélamoda (jo-kozás) környesten-körül, egyebüvé.

Időhatározó szók: legelsőbb, elsőbbet (előbb), másszor (más alkalom-mal) utóbbat, odábbat vagy odébbat (később) váltig (folyton)

Határozott számnevekhez szor, -szer, -ször rag helyett „rászton" szó já-rul: kétrászton vótam.

Más határozó szók: eccere, (-rögtön), eccer (erősitő szó: akko' lesz ecce' jó világ); bajoson (aligha) ./.

Ha a birtokos több, a birtok is többes számban van: Kovácsék fiúgyjok, ük házok.

Összehasonlításnál így is mondják: nállammal nagyobb, de így is: tűllem nagyobb, attúl jobb.

Nélkül-névutót, sohasem látjak személyragokkal, hanem ezt mondják helyette: nálam nélkül, nálad nélkül stb.

Harmadik személyű személyes névmás többes részeshatározó esete: nekiek.

-Nak,-nek rag irány kifejezésére is használatos: társaimnak a tornak, Jánosinak megyek.

A magánhangzón végződő helynevekből képzett jelzők végső hang ja elmarad: Ugornya,- ugornyi ember; így Tarpa- tarpi, Gergelyi- gergeji, Jánosi- jánosi; vagy megváltozik a véghangzó: Ardó- ardaji

/.

Badalá – badalájá; vagy egy más-
salhangzó is elvész: balaszsi (Bala-
zsér)

Ként ragot használnak ilyen kife-
jezés helyett „ahogy xy mondja" „vé-
leménye szerint": Pistaként nem így
van a dolog.

III. Igeragozás.

Az ikes és iktelen ragozás közt
nem tesz különbséget; tárgyatlan i-
géknél az első személy ragja a jelen
időben mindig -k: esek, iszok; a
második személyben nagyon gyakori
az ikes igék -l ragja, mely a nyelv-
járás sajátsága szerint mássalhangzóra
végződő tövekhez is: fogol, látol, megyel; sokszor még
l-re végződő tövekhez is: fulol, ha-
lol, ülol; de mondják ezt is: ihatsz,
ehecc, manc, lácc.

A felszólító módban az egyes

második személy vagja mindig -l.
hajjá meg, szájja le, vajja.

A harmadik személyben is összekeveri az ikes és iktelen igéket: fagyjik, fogjik, nyitik, viggázik, de fémász, foj.

A felszólító módban is: fagyjék, -fagyjon-, aggyék - aggyon-.

A feltételes módban mindig iktelenek a tárgyatlan alakok: ennék, ennél, enne; áznék, áznál, ázna.

Némely igék jelentő mód jelen idő egyes harmadik személyében megvan a régies n - rag: teszen, viszen, leszen.

A -t végű igék kötőhangzó nélkül veszik fel a feltételes mód jelét. tanítanék, tanítanál, tanítana; tanítanánk, tanítanátok, tanítanának.

A felszólító módot használják jelentő mód helyett: tanítsa (tanítja) lássa (látja), láss-d (látod) szeresse (szereti) megöjje (megöli)

Az óhajtás így van körülírva: hagy írjak, hagy mongyak; vagy feltételes móddal kifejezve: jajj beg ehetnék, ihatnék (részetnék ennyi)

A jövő időt rendesen így írja körül: maj elmegyek, maj megadom.

Sokszor használ régmúlt időt is: Járt vót a kezem, monta vót neki.

Névszó.

IV. Tőképzés.

a) Tőből képzett főnevek:

kaimentő (edény), vétálló (órainga) kattró (kéményseprő) csuszó (kiggó) sikárkó, sikanyó (az a hely, ahol csuszkálnak a jégen), precko (ródli pálya), főzet, püfet, nincs láttatja; falás, ütés, habarcs, reggarkacs (vadrózsa bogyó), csikancs (forgács) pukkancs; törek, vakarék, aprólék, habarék; égedelem; csak ragokkal fordul elő: ültömbe, ültő hejjibe, mehetnékje van, /.

fogyatékán van; Jürgettyű (szekérrész)

B. Igéből képzett melléknevek: járó, hajtós, használó, fogjájós.

Határozói igenév képzője -va, -ve csak nagyon ritkán -ván, -vén, ilyen alakok is vannak: nőszvést, bizvást, ódalvást.

g; Névszóból való névszóképzés: huncutka, topánka, faggyóka, ócskös, pirinkó, pocok, rünkő, porcijü, lapigomb, bari, dutyi; bujósdi, kutyásdi, libu, csidu, nehézség, szegelet, tapasz, rekesz; nevek képzése Juli, Mari, Berti, Lidi; Jucsa, Marcsa, Borca; Mari, Bori, Juli, Menyus, melléknevek képzése: sajtalan, terméntelen, jószabású, fogasú (ruha); falusi, tanyasi, idevalósi, ötösi, hatosi, tizesi (p. l.: a nagymutatós ötösin van).

A nő - né képző mindig né-alakban van: bejáróné, szakácsné, tanítóné.

Mértékjelentő-nyi képző": ujnyi, ökölnyi, kosárnyi.

Fokozás: telisded-teli, végesleny-végig, sohade-soha, innen, onnan, amonnan, élamonnan, élőlamonnan. (l. határozószók).

(Két alak egymásra való hatása: ordibál = ordít + kiabál, rémisztő = rémítő + ijesztő.

A népetymológia hatása a jövevényszavakra: spájz, platt = Pfurtjust, Lolárd (fiúcének ix mondjáék), árnyéka = árnika víz, állóés = aloë, Hokmánycsepp = Hoffmann csepp (orvosságok)

V. Igeképzés

A. Igéből való igeképzés.

1. Módszanaros képzések: pukkan, röffen, szottyan, kuppan; kólint, szippant; cserdít, vinnyít;

2. Gyakorító képzések: kopog, kotog, viszetos, megtépáz; visong, üzög, dohog, vartyog, vakog, lódörög, kecmereg, kadarcsol, csömöszöl, garaszol, kunyerál, tángál, vergel, főzsöl; tapod, görnyed, duggat, rakosgat, halogat; hajkurász, húzog, játszodik, kabinázik, felkötölőszködik.

3. „Visszahatás" képzés: huzul, hagyjodik, vakaródzik;

4. „Müvelteto" képzés: folyat, hágat, kárhoztat, jártat.

B. Névszóból való igeképzés.

1. Gyakorító képzés: vaklál, pilledezik, szikrádzik, hajókádzik, hamburkádzik, (hempereg) csecsőzik, hibádzik, gérádzik, ratehénkedik, farol.

szúrjal, hurol, lábol, kosarax, komáxik, hegyel, bajol.

2., „Müvelető" képzéx: megokosit, (kioktat). Ezek a leggyakoribb képzések; több, okoktanba tartozó példát azért nem hozotam fel, mert azokat a példákban posolom elő.

VI. Szóösszetételek.

1., a. „Telítő" összetételek: összemarik, félmarik, csonkahéj, kaszója (kidolgozásra alkalmas), fogjájó, asztalfija, késkija, kétutója, ördöga, képpmassza, kaszék.

3. „Határozós" összetételek: odaki, egyenest, kamrába hátt, cselebelépő, kétsáncköröti, nyakigleb.

2., g. „Mellérendelő" összetételek: törik-szakad, locs-pocs, hepehupás, girbe-gurba, tél-lób, bulikázik.

„Képző" elhagyásával főnévi áll jelzőként melléknév helyett: bpregi-pári letés ember, kú-szekér.

C. Mondattan.

Az alany sokszor nem egyezik meg számban az állítmánnyal: szép vetések van itt; fáj a lábai; hajcsátok el azt a disznót te puja!

„Sok" számjelzővel ellátott alany mindig többesben áll, az állítmány pedig egyes számban: Sok legények jött ott; sok emberek vót nálluk.

Határozott számjelző után is a jelzett szó többesben áll, bár ezt inkább fejjákon (ujjakon is) lehet tudálvi s csak nagy ritkán beszédben hallani: élt 15 éveket.

Mellékmondatot pótló alakok: éve ezzik, mégis beteg; tanúlva pe tanúl, dalgozva pe dalgozik (l. hat.)

Általános alanyt kifejezni elöször visszaható igével: elvivődik az onnan, megverődik ü „még ezzé", vagy másodszor ilyen kifejezésekkel: nem tudhattya a kember, érünk é még jaz;

bántyák a nëpet; nem tudhassuk, mikor halunk meg; olyan meleg van, hogy megfulladni benne; látni vót ott sok minden szëpet. valaki szereti így is.

Mondatrészek hangsúlyozása.

Annak mindent el kell vontani, annak a mu[illegible]jának.

Személyre vonatkozó névmás tárgyra vonatkoztatva: elvesztett a fejkávzon, akit tennap vettem.

Határozószók és névmások nyomatékosítására (és máskor is) a la szócskát használják: ez la = ella, ella, oda la, ki vót itt tennap.? én la.

Ha valami névszó nem jut eszébe, hirtelen, vagy nem akarja kimondani: ize, izé, szót használ helyette és ezt igésíti is: izélni; ha valaki ezt túlságosan használja, ezt így gúnyolják: izé az izé hapujába megizélte izét, amig izé o-

/.

dav ivelt, eddig ivé elixelt.

A folyamatos multat az igekötő után tett „jele" próval jelezi ki: éppen megfeleltette; akkor ment kijele; e szócskát irányjelölésre is használják így: erre jele, arra jele ment. (képző)

-va-ve határozói igenév előfordúl létigével összekapcsolva: meg lett parancsolva; így van elvégezve.

Két infinitivust egy mondatban: enni vinni megyek.

A tőtős infinitivus elkerülése az egyiknek elhagyásával: tessék hozni inni.

Ha "kérdőszó használata: nem tanúltál he? Te vótál ott he?

Ép "kötőszó helyett „meg"-et használ: Nem csinaltam semmit, csak ëmentem, meg visszajöttem.

Ha "feltételkötő kötőszó gyanánt használva: egy a hasznos.

ha tanúlok, ha nem.

Akar "előfordúl, mint hasonlító "mondat kötőszava: úgy néz, akar egy kis pujca; úgy beszélt, akar egy diszkó.

Hogy "gyakran időhatározói mellékmondat kötőszava: hogy felnőtt, nem ügyelt az ruhájára; akkor látam legutóbbat, hogy itt vót a ruhája temetésin.

"Hogy-"gyal kezdik a káromkodásokat: Hogy a szén Istenem csudát csinájjon belőle; hogy a fene egye meg.

A mondatban nagyon "határozó helyett leginkább "igen-"t vagy "jól-t használnak: Igen megijedtem; jól odalukszott neki.

Az is "kötőszó nyomatékosság kiemelésére kétszer is előfordúl a második személyű személyes névmásnál: te is ott vótál.

/.

Egyenes beszédben a függő beszéd „hogy" kötőszavát megtartja. Azt mondta a szomszéd neki, hogy: „Adjon ide kend azt a tehenet, úgy, ahogy kéri tőlem," azt mégse adta oda neki.

Mondatkeverés: Olyan ez az ügy nekem, akár a zsapját nézzem, úgy bevizelt, akár egy disznót láttam volna; meghótt a még előbb, mint. vsatás.

Hol „elő"jordul mint párosi-elő"határozó mellékmondat kötő"szava: Hun eggyik megy vizé', hun a másik.

Hogy "okhatározói mellékmondat kötőszavaként áll: Kicsufol, hogy ilyen rossz vagy.

Kihagyásos mondatok: Az ár kijejezésénél a krajcár "szót kihagyják: „Adjon öté' ecetet, tizé' meg szót." Állás kihagyások: Nekije."

dăga van, pe kicsi; pe nagy (gyermek);
Oda pe neki! (ügyelj); Van nagy (a dolog)
hogy nincs nekik mit enni; aggya
ide, ahogy montam.

Ne "fergeteg pró helyett "pose" t használ: Sohse beszéjj! Sose hazuggy!

Közbevetett mondatok:

Annyit mondok; lássa; asszongya.

Különös alak-alkalmazások a mondatban: Nem tudok rajta semmit pe venni csak aludni, ezt aludni. Hogy én mit csinálok, meg te, az két kettő." A Tiszáról (felől) derül azuda." Van a pezsdőben pézsmás egy fa (szélén). Egész nap a vizen ül (a vízi hőrkelében, fürdik vagy ott tartózkodik). Megyek a vízre (vízhez). Mire (mint) kê ja szemberek mindéjig ennie. Szemre vette a disztől nem kiáltod (szemlélés után). Egész elgázoskodva, keggyetlen elverte. Mezitlább jár (nagyon módhatározók) Féleg formá".

öntötte a szöveget (kb. félig). Epsteréjel-
mennyek hozzákok (este felé). Nyomaté
kosítási végett „állá" - szót használ:
Három állá hétig voltam beteg; öt
állá hétig nem látta a szuát.
Épztendő" ilyenkor' vót nállunk (most
egy éve). Épztendőre megtartották a
lakadalmat (egy évre rá.) Tiszteséjé-
ment a részre (egy bőrszíjo). Betegre
dógoszta magát. Sokat mondam ne-
ki, hogy elegét jött-ment má', üljön le
egy pikrát (sokszor; elégszer; kis időre)
Roggyásig eveti. szakadásig dógozott.
(sokat). Illitő jó ez? Hasfájásra' ren-
dőlte a (szovaa. Szemvakillástu adott
neki (kicsit). A szöcsénkü küttem ne-
ki egy kis pénzt. Tülled küttem.
Azut, hogy ëmentë', mingyá' jött.

D. Szókincs; népnyelvi hagyományok.

A család körébe tartozó elnevezések:

A feleség így nevezi meg mások előtt az urát: A zén uram, a zén emberem, a kapjok; a férj a feleségét így: a szanyok, a szatszony, a feleségem. A gyermek az édesanyját így hívja: édesanyám, édede. Angy = testvérnek vagy nagybátyának felesége; puja = gyermek; szabi = törvénytelen gyermek. Szátramozoléta = gyermek (tréfásan). Fejjérszeled, fejjérnép = nő. Szekám = = bizalmas megszólítás: barátocskám. Appjokom annyokom = apósom, anyósom. A házasok gyakran egymást „násszom"-nak hívják. „Szomszéd" minden falubeli ember, de különösen a szomszéd vagy korcsmáros. Szaki = lekicsinylő megszólítás. Purgyé = cigány-

gyermek. Ringyó = rossz hírű nő.
Öskös.

Gúnynevek (legjobbkább szidóké): Hernyó (magas, vékony ember). Likdi-débb (lökdödöl). Keserves. Fajneki. Kutyaf... Szomorú. Hajnalcsillag. Vál-tózsidó. Erőszak. Sucki. Gyorsvonat. Gyengepaszuj. Lekvár. Gyengenád. Döndi.

Rosszul ejtett nevek: Brazar Ottó = Brazerotta Rudolf. Ludas Ernő = Lu-daser István.

Testrészek nevei: vakszem = halán-ték; hagóleső = pzáj; lepőnyleső = pzáj (trifásan); ágyék = lágyék; suta = = balkezes, de bal (kéz vagy láb) is (su-tából jóképpen vágta); gömböc = disz nőgyomor; hus = disznóbél; puncs = = hímvessző; üllet = alfel; vaksi = rossz szemű; kancsi = kancsal.

Ruházat: (-férfiaké) Egy rend ruha = egy öltözet ruha. Magyar

MTB.
rôzne ?
(Bergsträsser)

nadrág: ellenzős pikk pikkáru nadrág. Pantalló = hosszú, bő szárú nadrág. Gatyakorc = ahova a gatya madzagot fűzik. Gatyaüllet = a két szára közé betoldott rész. Lajbi = mellény. Felleghajtó = bő ujjatlan tavaszi kabát (Havelock). Ketyő = ünneplő ruha. Topánka = cipő. Toprongyos = elhagyott, rendetlenül öltözött férfi.

Nők ruházatára: Rékli = hálóklúz. Lélekmelegítő = ujjatlan pruvetter. Kabát = felsőruzakunya. Kerkerő = kendő. Lábbeli = cipő és csizma (férfiaknál is). Testhezállóruha = testhez simuló; ellentéte a Fülemállóruha. Rőzmő = viseltes ruhadarabok (de butorokra is mondják). Nyakáca = a maka fedetlen nincs rajta nagy kendő. (Szál.) Fejrevaló = fejkendő. (Kantus = női szabású gyermek ruha, kis fiuk is használják. Zajda = a cigány katyuja.

Clöhati ?

zülle, Hülä
Bregh. MTz.

A gazdálkodás körébe tartozó pa-
vak, állatfok és növények nevei:

Süldő = disznó 1½ évig; mint jel-
ző = fiatal: süldő jány, süldő nyúl.
Előhasú = olyan emlős állat, melynek
még csak egyszer volt vagy először lesz
fia. Egyhasú = iker. Züllő vagy zül-
lők = pici korától árva malac.
Üsző = nőstény borjú. Tinó = fiatal pa-
rasznarma. Sőre = hizlalt parasznarma.
Tőggel van tehén, mikor közeledik
az „ellés" ideje. Alegyja = az állatfi pe-
reménem ajak; az alatta levő „rész az
„tej tükre." A jobb jelöli ló a rudas,
a bal jelöli a nyereges, a harmadik
segédfához kötött ló a lógó. Ha a
bíres ráüt a jobboldalira ökörre és
azt mondja tprok és akkor balra je-
lé kell menni; ellenkező esetben a
baloldalira üt és azt mondja: csáké.
Slőlek meg ne vagy csorikk = hát-
rálj. Farta ne! = fordulj odább a.

hátulsó lábaddal. Kürbe ne.! = ez ökörnek mondják, hogy a járom fái közé dugja a nyakát. „Megvetkezik" ez állatt, ha szőrét vagy tollát elhullatja. „Tokos" a baromfi, ha új tolla kezd nőni. Bábaszarka = havasi szarka. „Lujéjeg: lóstetü" = gryllotalpa vulgaris. „Vasszág" = szarvasmarha. Pondró" = „féreg. Ölyü = ölyv. Lébuc = sirály. Üllőstyuk = kotló. Üllős vagy kotlós tojás, amelyiket már a tyúk hosszabb ideig melegített.

Állatthivogató szavak: kiscsirkéknek: kota, kota, kota; Jijja, jijja! Nagyobbaknak: pire-pire-pir-pir. Libáknak: bizsu-bizsu, bizsa, bizsa, ökke, ökke. Kacsáknak: tarikám-tarikám-tar-tar-tar! Malacoknak: puccu, puccu-c-c. Lovaknak: musz musz-musz. Nagyobb állatok: ne, ne vagy nye, nye. Állatkergető" szavak: baromfiaknak: hőss ne;

/.

kutyának: coki ne! disznónak: kuss ne!"

Kocs = kasza nyeléből kiálló kis fogó. Pásxmás eső" = mikor egy részen esik, közben egy darabon nem. Szemetel az eső" = kezd esni. Nyakalóláne = = a ló nyakában levő" széles pántjait, a nyaklót a rud végéhez kötő" lánc. Gyalogpaszuly = amelyiknek nincs hosszú indája, nem futó." Büdösbüzsön" paszuly = "párgaszínű". Kacsabüzi = kö körcsin. Alájnsja vagy gyöngyja = gyöngyvirághoz hasonlító fürtös virágzatot hozó ja. Szészavita = erős illatú, halványsárga virágot hozó jái bokor. Gyürüfü = vadmályva (levelének párájából a gyermekek gyürüt kötnek); terméne a papsajt. Pap sipka = erdei bokor piros virága. Talozma = tojás, melyet azért tartanak egy helyen, hogy a tyúkok oda járjanak tojni. Kasfar = kasdal ellátott szekér hátsó

/.

részre. Bábaszibva = az a föld részben, melyet megszúr valami rovar és a — miatt görbe és halvány lesz. Harmados tengerije van, vagy: harmados tengerit vagy krumplit kapál = = a kapálását a termés egy harmada az övé; felés = ha a „magot" az elvetett magot is ő" adja a föld tulajdonosának, akkor a termés fele az övé; aki ilyen munkát végez, az a föld tulajdonosának „harmadosa" vagy „felese". Öt magot adott a „föld" = ötször annyit, mint beleveszteek. Öt vékás = amelyikbe öt véka, két köblös, amelyikbe két köböl (egy köböl = = 4 véka) búzát kell vetni. Csőbak = föld „ből kiálló rövid csonka növényi rész. Szurót tisztétani = gabona fele vetéből az „úgynevezett „iszkiné" -vel, rudra előzített kis éles lapáttal kidöfölik a szurós gazt, az úgynevezett „csorbákat". Szék = takarmánymaradék. Bökköny, vagy „bükköny" = „lednek" egy takarmány-

*

faj. Élet" = gabona. Gabona" = vörös. Csinkvánti tengeri = apró szemű tengeri faj. Lujogni tengeri = nagyszemű" tengeri faj. Löger" = cséplésre összehordott termés tárolási helye. Csöves tengeri" = mikor még nem fejtik le. Tengeri góré" vagy tengeri kas" = mely lécekből csöves tengeri tartására, oszlopokra készített építület, rendesen az udvarnak utcza felé eső részén. Kaniz = kimenetés. Asta" = herélt pertés. Kallott = ki herélt tengerre kimenetés. Járga" = ló által hajtott cséplőgép-felszerelésnek az a része, mely körül a ló jár. Kabola út" = mezei dülő" út.

Burgonya fajok: 1, Imperátor vagy fejjér vagy héjó" - 2, veres - 3, veres rózsa - 4. sárga rózsa Krumpli vagy kolompér. Ocsú, * csutaraj = gabona felék hulladék ka. Mászlás = az kipréselt szőlőre vagyis a törkölre vizet öntenek és úgy ra kipréselik (löre). Fillerg = kisfürt szőllő. Feremi (szeremi) adó, furmin,

*

petrizselyem, „kecskecsecsü", Napoleon, Otello, Izabel = „pőle" jajok. „Falló" - vagy „asulkó" - répa = fehér cukor répa. Sulyom (vizigeszterye) szára = „kalakán". „Bengo" = = nőstényének felmergzott szára. „Li hu" = könnyü, nem tömör, p. o. zab vagy káposzta. „Pőkosba" = bokája meg van dagadva. „Puckos" = „pucer" szó", toll, ruha nélküli. „Siska" = sás. „Siska - diszkó" = „szurós", felállo „szőrü", hosszu orru disznó faj. „Szurós - diszkó" v. „Szurós kutya" = piszk. Ondó - kölerkára haja. „Csuszó" = kiggyó. „Pőcsik" = egy legy faj, mely legünkább állatokon tartőzkodik. „Erkőcsös lü" = = makrancos.

Szilva nevek: 1. „arzalá" vagy magvavalá (beszterce) 2. „veres" 3. „Nemtudom" (aprószemü) 4. „Fosó" v. „Lothyó" 5. „Duránci" 6. „Fejér" 7. „Korsó" - szilva.

Alma nevek: 1. „Aranypármin" 2. „jai" - csecsü, 3. „Buzávalyó" 4. „Daróscsecsü". „Vérn" „buzás" „köste és" „mondég haggma"

Hegyek és részeinek nevei.

Nagy -, Kis -, Sárok, - Kigyósi, - be-
regi, - kerek - hegy. Bornyukosai"
"Rettegő", "Görgő" "Csipkegödör" "Csipás"
(hágó név, egy forrás volt rajta, melyet
szembekötek használtak szemmosásra.)

Bánya nevek: Kukja -, Falu, -
Fejjér - bánya; Aranyhuk.

Dülönevek: Árpást, - Kenderes, -
Kü - kert, - Kert - alja, Hegyóalj, Kö-
zépső, Kétsáncközti, Bábotka, Liget,
Pattagja, Szerszpikárina, Kő, Csere-
rája, Illyése, Nagyé stb.

Erdő nevek: Csikaj, Kerek
erdő, Csere, Szegények, - Gróf - erdeje,

Vizek neve: Fekete víz (csator-
na) Nagy víz (Vérke); Híducca,
Luk szeg (partrészlet neve)

Étkezés: Duszi = szárított krump
li, Nyögvenyelő = galuska, amit papri-
kás csirke mellé szoktak rendesen csi-
nálni. Pergelt leves = falu leves pirított

tészta val. Gulászta vagy Jectej a borja zott tehén első" teje, mely fejralás kor "ösz szemegy." Poc vagy mudli = krumpli s jóll tészta. Nyakolaj = pálinka. Konty alá való = édes gyenge pálinka. Pot korcsolya = csörög e: kisirban pálts ,karos tészta.

Felszerelés, bútorok, eszközök: Kecskelábú asztal = melynek 2-2 lába ke resztben áll. Sámedli = zsámoly. Furik = targonca, = taliga. Cihar = pára és dun na tokja, erre huzzák a hajat. Csöbe jó = kis hordó. Csapá = az ostor bojtos vége. Csapós véka buza, ha a véka 3 cedény (kb. 30 l.) szinültig van töltve, ha jelebb van, akkor tetéz. Gyalog szék = = kis négy lábú harmélküli szék. Cserpák = 5-7 literes fazedény. Cserpákol = mere get. Karszék = támlásszék. Karos szék = = amelynek oldalt is van karja. Kaszli = = fiókos szekrény. Sifony = fogas szekrény. Katlan = az üst tüzhelye, vályogból./.

vagy téglából kirakva, vagy a földbe ásva. Mérgelő = hig sár. Kovácsja H vagy ⅄ alakú fa melyet a hordóknak tetőire tesznek, hogy a takaró-lepedő bele ne ejtsen. Sudgok = 30-35 cm-es lapát alakú vaskos fadarab, melylyel mosáskor a ruhát ütögetik. Bödög = kis pléh edény. Korsolya = két gerenda, melynek segítségével a hordót a szekérre fel és legördítik. Nyírákseprű = nyírfagalyból készített seprű. Zsalukáter = fából készült ablaktakaró. Tálas = tányérok állványa a konyhi tetején. Kasonya = szinegből kötött halászszerű edényhordó. Komaasszilke = = alacsony mákos aggyagedény, melyben az újszülött gyermek anyjának, a komaasszonynak visz a gyermek keresztanyja ételt. Szuszék vagy hiu = = fából készült gabonatartó edény; ha nagyobb: neve hombár. Lábtó vagy tető-ja = létra. Negyedrészes = egy negyed-

rész véka ürtartalmú faedény. Surgó= =ágyba való pokalmaszák. Sipityinka= =gomaj hányó lapát. Csisótka=mezei sóshe. Putina=hengeralakú, magas, 5-6 literes, lisztet tartására való faedény. Tokó=fanyelű, bezárható kés. Vashó= =rossz kés penge, melyet rendesen cipő" tisztitásra használnak. Esztováta=pö= vőszék; első része hasajó; a vászon levevése után rajtamaradó fonál=ve lőznek. Csiálló", melynek segitségével a pamutot vagy fonalat kis csövekre feltekerik. Sikkatyú vagy vetélló"= =ennek segitségével huzzák át a fonalat, vagy pamutot a felmenő" "fonal közein. Borda, amivel a pszövést pszorosabbra ütik. Nyüst=fémineglől a fonal pszét= válaszlását szolgáló dolog; ez ezt moz= gató pszköz=lábitó. Karjiba=karám, fedetlen ól. Csalép=ágas. Favágitó= =nagy darab fa, melyen fát hasogatnak.

Szálló nevek: 1, Pszinyeri; neiszei:

/.

a cibak, mely a hálóvid alátámasztására szolgáló két ágú karó; ezek segítségével, kéthárú „emelő" módjára emelgetik ki a vízből a hálót, melyet két, egymáson keresztben levő, „félkör-ben hajlított 4-5 méteres pálca a „bak" jeszit ki.

2., Tapogató: félkör alakban hajlított pálca (kifeszített) alatt keresztben öblös háló, melyet könnyü csónakja segítségével a víz fartmenti részén húzogatnak.

3. Gyalom = nagy, tiszai kerítő" háló.

4, Kürtőháló = kupjormára kialakított hálóval ellátott, zsineg-ből vagy vesszőből készített háló.

5. Sluzsa háló = a gyalom "háló-nak kisebbített alakja.

Járművek részei: rakonca = = a szán oldalának tartó fája. Sarogja = a szekér hátsó „felén levő", létra formájú rész. Felhéz = melyre

felléjnek, hogy a pzekérbe bejuthassanak. A pzekér alatt a rúd két ágú folytatásán keresztben levő "fa rész, a "juh." Fürgethyü = az első "tengely fölött levő" fa rész. A kocsinál ennek köralakú vas része fekszik meg, ez az "ötödik kerék." Bérfa = a pzekér oldalának két felső," hosszú rúdja. Szénа vagy gabona hordáskor két "üdal-" és egy nyomó-rudat "használnak. Megveti a pzekeret = ha kicsi a hely a megfordulásra, a hátulsó részét odább teszik. Megveti a fonalat = az pztovátára fölhelyezi.

A ház részei: Első" ház = a ház utca felé eső" pzobája. Hátsó" ház = = az ellenkező" oldalon levő" pzoba. Középen a konyha, benne a "boglyas" kemence a ppórral. Néha a kemence külön épületben, a "pütőben" van. Kokasülő = a tető gerendákat összetartó keresztfa. Veréce = a tornác

vagy pitvar bé ajtaja. Pincegátor= = a pince lépcső"háza. Téka = falba épitett kis szekrény. Vakablak vagy vakjuk = a fal lépső" oldalán hagyott négyszögletes lyuk. Tüzfal = a ház végén, a padlástól a tetőgerincig felépitett falrész. Tornáctalp = a fél-oldalt szabad folyosó szélébe beépi-tett fagerenda. Tarcsit = vastagabb, két méteres vessző, melyből kerítést, vagy betapasztással falat csinálnak.

Vegyes tájszók:

„Felverik" a pincét v. a házat = betörnek. Ükrendezik = erős hányingere van. Ereszd a mét = rajzik. Kifitruncozni = becsap. Begarol = megijed. Kárálgál = megéredemel. Hajtós = dolgozni nem szerető. Bakarasz = a kiterített kéz „bütyöke" és (hüvelyk) és mutatóujja közti távolság. Magyar pap = kálvinista pap. Pézákozik = töpreng. Pedla = = ördög (csakis cigányoknál). Kuciko v. kabolás v. tarkán rázói, akinek a szája vége kipállott. Pocsékol = 1. gyalázz, 2. elveszteget. Kipállik a vetés = kifűlik. p. o. a tavaszi nagy hó alatt. Pinarágó = békakoronty, ebihal. Leteper = legyűr. Sreg = részvét. Singál = 1. betyár 2. becsérdeg hurcut. Pertli = szalag (cipőpertli). Skoposnyikázás = = hurcut (állatra is, emberre is). Taslipofonütés. Mereggje = nagy kárá. Motyorékol = magában, halkan beszélget.

mujja = ügyetlen. Alegmurált = meg-
döglött v. meghalt (tréfásan). Alorzat =
= szemét, hulladék. morzatol = lassan
végzi dolgát. Nyáfrás = bőbeszéd. Mon-
csol = kezével piszkálja. Sopánt = panasz-
kodik. Sullog = lassan megy. Sötyög =
lépeget. Kötög = zörög. Két „fél korona" =
= egy „fél forint". „Szigorú" v. „farkasor-
dító". „hideg = nagy hideg. Cirammira =
= mumus = gyermekek ijesztésére. Egy
„kurrnra" víz sincs = egy csepp se.
„Feldúszta az orrát = megharagudott.
Kivakarodik = helyre jön, meghízik.
„Elvásolja" a fogat az értelem, savanyú
gyümölcs. (Abbú nem vásik a fogai =
= abból nem eszel) Bokra v. kaftucs =
= hurok. Kászabadit = megengedi, hogy
hozzáimpiljon. Kárma = szélő valami-
nek. Oldalnázott = oldalvást. Kriptály =
= kripta = pincebolt. Fiultövön vágta = fü-
le mögé ütötte. Elpratál = elrakosgat
(gunyosan). Sokadozik, tevelődik =

= sokáig végzi dolgát. Első fordál, előre-
log = észrevétlenül elmegy. Kastos, lon-
cos = vizes a ruhája. Kustulló = kis piszkos
hely; kustorog = összehúzza magát. Kut-
rica = 1. Bekerített kis hely 2. Körülrámás
gyermekágy. Kocska = csonka. Gubbaszko-
dik = pihenőt kodik. Lőstet = pokat jön —
megy. Pisszéjára csinál = jónakul nem
jól. Eggyiváss = egyidőt. Cigánykodik =
= erősen hét. Cigány utra ment = jelzés —
pantot valamit a gégéjébe. Elherdál =
= elfecsérel. Fajcsarok = pazalargó. Fu-
rol = disznóólét megtisztítja. Állapotos,
más állapotban van, terhes = áldott állá-
potú nő; állatnál = hasas, ellős. Szir-
kó = kihalt szén. Mélás, mésmondó, tré-
fásan pikírmondó, csipős nyelvű. „Ero-
dik = 1. Lesoványkodik 2. ellenkedik, in-
gerkedik 3. az tüz lassan terjed. Sulli =
= alattomos. Emészti magát = bosszan-
kodik. Lesipecsenye = disznóöléskor
az ott ácsorgó gyermekek ajándékul.

adott husdarab. Édesapcsenye = a disznó hátgerince az „orrja" mellett levő „szálkás" hus. A tojás pénzdze = kerek folt, melyet világos felé tartva a tojás tompább végén látunk. „Rostás" tojás = kabos héjú, amely „fujkolá" (keltési) nem jó. Csinár = csalán. Flammas = ruhadarab, melybe ruhaszapuláskor a hamut teszik. Szétjjesedik a ruha = a varrása kibomlik; elkeshed = megkopik. Szakasztott mássa a kannyának = épen olyan. Jaksás vagy uródós ház = melynek bizonyos számú napszáma a házbéré; a jobbágy világ egy maradványa. A jaksás tartozik dologzni az uraknál évente néhány napot és ha „jó" is van a kezin „termény" t is „szolgálnot" be. Egy részontosan kettéhasított vessződarab lyuk van, melynek hasadására vészett rovátkák jelzik a ledolgozott napok számát. Egyik fele az uránál, másik

a taksás"-nál van. Ember: uradója = "nehéz dolog." Ergye, szalonnája van a kenyérnek az első haja fölött, ha nem sül meg jól. Csicsog = csicsegő" hangot ad. P. o. a pár ha a gyermek mezitláb "benne járkál. Csipog = 1., orrán" pszivogatja a levegőt" 2., magában csendesen sír. Ez utóbbit ugy is mondják: pszpeg." Font = pontosan egy fél kilogram. Csétlen = 1., A rendes időnél előbb született 2., ügyetlen. Cidér = mamó, pszelem. Csatakmas bor = = erős. A tej a pásztán "bepillédzik" vagy "begéréádzik," feljön" és "kifut." Csódar = felső-comb. (Megrütöttem a pódaromat). Menetke = menyét. El van egy kis kenyérrel egész nap = megelégszik vele. Elpett, hullott jószág = dögölt. Előfélévi gyó = rovott múltú. Célozom = pejtem, gyanitom. Sürreed = esteledik; sürrül = sietve dolgozik. Lepödrel = megveszteget. Árgyélus kis madár = gyermek dalában szerepel. Sarkantyú = kóbor.

épitett partfedő gát a Tiszában. Hőköl=
=hátrál. Borzi-asszony=gyermek ijesztő
manó. "Kifő" az ember=kimelegszik. Kör=
nösnoka=béka. (Tréfásan). Kötésig ért a
víz=derékig. Oda van=rossul van. Ahatat=
lan=elkerülhetetlen. Megnősitette a szo=
vát=megnősitotta. Megodott a zsák=
=kibomlott. Szomyhodik=pöhödik.
Ruszka=orosz. Suskus=csalás. Bőrjos a
haja=göndör. Lágymeleg, langyos, enyhes=
=egy kicsit meleg. Lárglüszt=finom
liszt. Gige-lábú=görbe lábú. Szotyós-alma=
=üstödött. Bubikázik=rézgetőzsiák meg.
Hőrinkádzik=hintázik. Ördög hinta=
ló=forgó hinta. Lógingózik=fatörzsön
keresztbe tett deszkán libeg; a közepén
álló a "kásanyomó". Pillis vagy faro=
kenyér=szélből vágott darab. Fordol a szán=
=oldalt megy. Kotyka=pár ot gödör vagy
viz jenekén levő mélyedés. Megenné a
ja-revet=jó étvágya van. Fényes nap=
pal=világos nappal. Macerál=ingerel;

szekiroz. Sinodál = kimen-hámor, kerülgeti az igazság kimondását. Elrestell valamit = elhanyagol. Gerjesztő = apró fa tüz megrakásához. Tudok egy jeszket = tudom, hogy hol van. Eggyezik = = osztozik, veszekedik. Nem nyughat tülle = nem hagy neki békét. Slibáka = higsai. Cserekanka = cserfa gubacs. Naggot vagy nagy szót hall = nem jól hall. Fel cseperedik = felnő. Slókka = faka. Csattogó = = mezei földi eper. Csattog, zeng = menydörög. Slindég ihivihi = ne nevetgéljetek mindig! Slinden ott begyetek = = mindnyájan. Tota = pelyhes gyermek. Gagó = gólya. Faggóka = álmosgó. Slás héten = előző héten. Kedves italára = jó kivánat ivás után. Slutyát = kavargat. Surke = hosszmérték, 2 tenyérnyi közöz kimunyolt hüvelyk ujjakkal. Sündekvény = dencér. Szeredás = társasmya.

Szivendőlések: Ha a medve.

mikor gyertyaszentelő napján kibújik a jukjából, napfényt lát, akkor még visszarendez és még annyi ideig marad ott, mint már eddig volt. Ha fénylik Gyertyaszentelő, az ízeket vedd elő (sóprolja a pézsmával, mert hosszú lesz a tél). Ha Pálfordúl ködde!, emberé pluss döggel: Ha január 25-én ködös idő van, vagyhos béke lesz. Hogyha fényli Vince, borral selik a pince. Ha Vince napján napfényes idő van, jó borterméis lesz. Mátyás ha nem talál, ront, ha nem talál, csinál (t. i. jeget: vagy is, ha Mátyás napján erős fel van, akkor megenyhül, ellenkező esetben hideg lesz. Segítsd Mátyást.) Sándor, József, Benedek, jönnek a jó melegek. Ha Dorottya szorittya, Julianna segittya. Ha Dorottya napján hideg van, Julianna napján megenyhül. Amilyen idő van Jeketevasárnap (Husvét előtti vasárnap) olyan idő lesz Husvét első napján.

Babonák:

Ég az arcom, szólnak valahún = rosz szat beszélnek rólam. Ég a balfülem, jó hírt hallok (jobb fül = rossz hír) Viszket a balszemem, új embert látok, vagy örömöm lesz. Viszket a markom = pénzt kapok. Ha a jány fejébe fijin kalapot tesznek, annak bele kell előbb köbölöni, mê máskülönben kihúll a haja. Ha a gyereket átlépik, nem nő, vissza kell lépni. A gyerekek keresztbe vizelnek, azután meghnyzák a hajukat és ahány szál kijön, annyi szinü hal meg. Amelyik állatot meg akarják ölni, azt nem szabad pajnálni, mert akkó nehezen döglik meg. Déliül derül, borokor merül = Ha déltől derül, eső lesz. Ha a fejszétpéliwel felfelé az eresz csorgóba állazják, megáll az eső. Ha az ólba a feszkefészket leverik, a tehén vérest (fejet) fog adni. Uj házba először egy fekete cicskét kell elengedni, ott megfogni és megölni, mert másképpen nem.

cséllen lesz a lakója. Akkor tavasszal legelsőbbet megdördül a ség, falba kő verni a fejünköt, akkó nem lesz fejfájásünk. Ha a más pekjét mutattya valaki, mongya azt, hogy neki legyen mutatva, mé másképlönbe oda fog nőni.

Káromkodások:

A rossz jüssön ki! A rossz baj jöjjön rád (nyavalyatörés, epilepsia). Ott sijjegyek ő, ha nem igaz. A nyelvéség ejjon beléd. A nyelvéd nyavaja törjön ki. A ség roggyon rád. A kompád jó reggelit. Szakaggy meg!

Falvak gúnynevei:

A rágombos arcúa (tornya pinos, nemhogy arany gomb, mint akkor egy lakója dicsekedett). Istenteken Lánosi (lakói vadsága miatt). Fejfelmpalá Beregszász (sok fejjel pikél a piacon). Kiggyós Kőtyos (az asszonyok magasra rakják kontyukat). Bereg Butykos (lakói pucolják a borokat).

Játékok.

1. Sánta-róka: Egy fiú a körbe áll, féllábon ugrálva igyekszik ingerkedő társainak valamelyikét megütni a körön kívül; ha ez sikerül, a megütött addig üldözi, míg a körbe nem jő. Ő lesz az új róka. 2. Ha a róka "ugrálás közben a fentartott lábával is érinti a földet, őt is addig üldözik, míg a körbe nem szalad. Ismétlődő dala: Sánta-róka gyere ki!

2. Ostorcsapósdi: A fiuk sorba fogódzkodnak; a legelső a menet élén körben a lábakban szaladva vezeti a többieket és hirtelen megfordulva a végsőt (csapó) rendesen az erős dobástól a földön kemperedg.

3. Gombozás vagy golyózás: A gombot, vagy golyót bizással (hüvelykujjal való odább dobással igyekeznek a lyukhoz, vagy a falhoz minél közelebb juttatni; akinek ez legjobban sikerül, azéi lesznek

a gombok vagy golyók; a „pót" is, ha van. Dinnyére játszanak, ha a gombozás vagy golyózás negatív díjjának egyszeresére egy hátba ütést. A játszónak az ellenfele ezt duzolja: „Babona-babona-ruk (rugd) fére, a gulácsi ütfére." Ez ellen azonban a játszó ezt a kifogást teheti: „Babonázzta', nem jár; kezgyük ujra? Ha a golyó vagy gomb épen a lyuk szélére kerül, akkor az „iccike" „is ezzel nem áll."

4. „Gyricc" alakú 1 - 1½ x 2 - 3 méter nagyságú földbe karcolt idom „osztályaiba" majd a „Pokol" és „Menyországba" cserépdarabot dobnak, amelyet jéllábon ugrálva kirugdosnak a kiindulási hely felé (↑). Ha a szerencsés a másik lábával is érinti a földet az idom belsejében, vagy valamelyik vonalba lép, vagy ha a cserepet oldalba rugja ki, vagy ha a cserép valamelyik vonalon áll meg, vagy ha nem a /

sorban következő" osztályzatba esett, akkor az nem áll és a másik folytatja a játékot. Aki előbb kijárja, az a győztes. Néha komplikáltabban játszák: az osztályok kijárása után van a „vak": behúnyt szemmel kell a három „első" osztályzatba belépkedni, úgy hogy se a vonalra rá ne lépjen, se a jobb láb jelére tett cserépdarab le ne essen addig, míg a Pokol-Mennyországon át nem ugrik. Ezután az egész iskolát jobb lábon körülkell ugrálni háromszor, úgy hogy a bal láb térd hajlásába szorított cserép ki ne essen. Néha engedményt tesznek: „szabad mondani" a „vak"-nál a cserepet, hogy ne essen „olyan könnyen le a láb jeléről".

A minden vidéken meglevő „bujós-di" és „fogósdi" játékok itt is megvannak és mivel ez általános, ezért csak egy pár, játék közben énekelt dalt közlök, melyek némelyike teljesen értelmetlen.

1., Emplem, pemplem, - szipide, - száp,
Szipide - szopoda - bam.
2. Án - tán - té - nusz - szű - reke - té - nusz
szű - reke - tike - tuka - aja - baja, bam -
busz. Akire a legutolsó tag esik, az a „tü
nő".-
„Fogósdi" közben éneklik:
3. Az én bolhám ojan rest
Megenné a falevest
4. Körben táncolva ezeket éneklik
Kis kacsa jüröcik // kis kerek tóba //
Anyjához készül // Lengyelországba //
Fenyes a szárnya // Tarka a tolla // Szeder
szemü kis (p. o.) Marcska // Fordúlj an -
gyal - módra. //
5. Az ürgyélus kis madár
Nem száll minden ágra.
Én nem jekszem mindenkor
A paplanos ágyba.
Szúj meg, búj meg
Édes tulipántom
Tied leszek, ne másé

/.

Se a Péter Tamásé
Akit pzeretsz kabbe.

Nagy gyüjtemény kikevő játék, gyurj és népdalt hozhatnék elő, melyek közül igen pok, más vidéken is ismeretes, de vam pok lokális is.

Lakodalmi prokiások: Közvetlen a lakodalom előtti napon minden falubeliz, és más faluból is az ismerősöket meghivják a lakodalomra a nagy vőfélyek az alábbi versekkel (A versekben pohasem következetesek nyelvjárásunkhoz) Az egyik nagy "vő"fej" az ajtóban megállva köszönés után ezt mondja recitáló hangon: Engedel mes kérek bátor beszédemről // Egy vig lakodalmat hirdetek versemről // Ki ez vőlegényünk, mindenki tudhatja // Istju k. N. ádi ezt tartatja // Mint vő félyek által kivánja tisztelni // Ez jódemes házat általunk meghivni // Estére hivunk meg mindenkit a táncba //

Tánc után vacsorára, vacsora után meg víg menyasszony táncba// Kérem hát hívásom ne legyen hasztalan// Fogadom, mondásom nem lesz bizonytalan// A többi járadságot meg nem igen pajnáljuk// Mert még ifjak vagyunk, nem nyom el az álom//"

A másik vőfély így:

"Én is tisztelettel kérem, meg ne vessék// Szíves hívatásunk sőt inkább pártoljanak// A lakadalmunkban megjelenni tessék// Hogy a gazdánk szíve örömmel bételj jék//" Így végzik dolgukat tovább.

Az ebéd rendesen külön van. Délután a polgári eskűvő után a vőlegény kísérete, élén a „násznagyokkal" a menyasszony kapujába megy, melyet zárva talál nak. Szállást kérnek, de azok levők (tréfásan) nem akarják beengedni őket „igazolvát" kérnek, hogy csakugyan azok e, akiknek mondják magukat. Sok mókázás után engedik be őket:

Egy "kérik ki" a menyasszonyt. Az egyházi eskűvőre együtt, dalolva mennek a templomajtóig. A szertartás után hazamennek, ott tánc van, azután vacsora. Vacsorai ételek rendesen: csigaleves, különféle húsfajok, tejbe-kása (melyért a szakácsnék kásapénzt szednek) és tészták. Vacsorára a "kis vőlegények" nincsenek meghívják a még ott nem levő "érdemesebbeket. Vacsora után van a menyasszony tánc: lányok és fiuk párban táncolnak egy rövidet, amelyért fizetni kell. Egyik-másik helyen menyasszony helyettest is állítanak, hogy a menyasszony ne járadjon annyira. Ezután tánc van reggelig, rendesen virtuskodás, veszekedés, késelés. – Ha a vőlegény más faluból való, a fiúlei ő a falujabeli öregek csak vacsorára mennek el. Ezek a kérőszemek. –

Ha az uj pár lakása a menyasszony szüleinél van, azt mondják gú-

-/.

nyosan a vőlegényre: fejhe ment.

Vacsora közben az egyes fogásokat a vőfélyek hordják fel, közben tréfás, pikáns dorasztikus verseket mondanak.

Mondások.

Nyulva vót rajta = a nevetéstől pinte elnyult. Nincs láttattya a dógának = eredménye. Nem tudok rajta semmik se vonni = nem veszi semmi hasznát sem valakinek. Ki vagyok vele = nem poketfrek vele. Adok rá = nem iügyelek rá. Ki tudták a vagyonából = kitiltak, elvették tőle. Ki nem látom mondani vagy: a nyelvemen forog = nem tudom hirtelen kimondani. Kötty belé = Vilvalé vagy minden lében kanál = annak mondják, ki beleszól abba, ami nem ő reá tartozik. A rágcsát is megjegyzé vagy: kihivná az ö közből" a bornyút = jószvény. Tálló jukáni "Jú" a pezsgő = aratás utáni hideg vízbe mon-

/.

ják. Tavasszal köböl első véka sár, őszszel véka első, köböl pár = tavasszal sok eső után kevés sár van, őszszel ellenkezőleg. (V. ö. Tavaszi szél után szárazat, őszi eső vizet áraszt). Beszélek a fejivel = = megdorgálom. Magával jóllehetetlen = = teljesen elerőtlenedett. Ojan képet vág, mint akinek dinnyéjét nem jutott = szomorú. Illikő 'illetlő = 1. Mászda varjú karzálásko' 2. Őszi gyékhordásko' 3. Tengeritöréskő' 4. Dinnyevetéskő'. Lübtek má annak = nem lesz költelepemmi. Sere mint az alvó malonkú = lusta. Megy, mint Lódámba a méku = pepenesen és gyorsan odavesik valami. Vásáron: Mire mondaná? Hogy aggya? Mit kóstál? (mi az ára?). Kitartya a szárábú. Drágára mongya (sokat kér érte). Ezer forintra beszél vele = 1000 K-t kér érte. Egyre-másra ölj forintet aggya = különböző értékű dolgokat tömegesen ad.

darabonként is koronáért. Ugat a halál kutyája = ha öreg ember köhög. Sok pezsgővel jár = pokol kell neki magyarázni. Az is meg lesz egy füst alatt = egy bajjal, egy elkalommal. Se egy dolgom, se maré = akadály miatt nem tudja dolgát rendesen végezni. Legjobb, hogy kiolta bor legyen a pohárban vagy hocci-nesze = megalkudni előbb, mielőtt veszekedés legyen belőle a fizetség miatt. Érti a dirigét = tudja a módját a dolognak. Ahol fényes, ott egyenes = tréfában mondják, első időben este, a víz fényes, jelesine egyenes. Magam gazdája vagyok = magam intézem dolgaimat, nem a más utasításai szerint. Kinek a pap, kinek a papné = egyik embernek ez, másiknak az a dolog tetszik. Ecce a Dávidét, máskor a Dávidnéjét = egyszer énekel, máskor dalol. Csak a kaszálási tudjon pörkerdeni a táncot =

= csak a megszokott rendben tudja végezni dolgát. András napkáig beszorúl a marha (nem mehet ki legelni) és tavaszig „jászlan" kell tartani. Jó ittya van, mint Gátnak; dic, döc, ossz kotty = jó ivó emberre mondják. Ecce fúrsa valami = egyszer érdekes valami tréfa. Péternek mongya, hogy Pál is értsen vella = nem mondja meg egyenesen valakinek a hibáját, hanem mást dorgál meg ugyanolyan hibáért, hogy annak is észrevegye magát. Savanyú jár a kóta = nem jól jár. Nincs étteke = nincs ideje. Szomába hívja a mónárt, vagy: szunyog hotta a lisztet, szamár a vikét. Kiáp a kenyértészta. Jár benne, mint Pöth Anta az csizmában = nem ügyel a dologra. (Sohsem volt csizmája, mégis mindig azzal dicsekedett.) „Megvész" a kenyértészta = megerjed, „hol sokáig nem vetik be a kemencébe.

E dolgozat anyagát teljesen a saját kísérleteim után írtam össze, részben régebbi, részben újabb feljegyzéseimből. Őszintén, bátran mondhatom, hogy teljesen megbízható az anyagom, mivel 16 évig laktam e területen és pedig falun, állandó érintkezésben a föld egyszerű ~~parasztjával~~ népével, akinél tisztábban lehet feltalálni a nyelvjárási sajátságokat. Annyira otthon vagyok e területen, hogy egyik másik sajátságával magam is élek akaratlanul.

Dolgozatom összeállításához, anyagom elrendezéséhez segítségül vettem dr. Pápay József professzor úr előadásait, Balassa József „Magyar Fonetika" „A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése" c. munkáit, Simonyi Zsigmond nyelvészeti munkáit és egy pár nyelvjárási dolgozatot.

Dolgozatom befejezése után jutott véletlenül kezembe Török Béla „Beregszászi nyelvjárás" c. munkája, melyről eddig nem hallottam és így belőle csak egy-két példát vehettem be szövegembe utólag. Legtöbb sajátság megállapításában megegyeztünk; némely esetben azonban ő nem a tősgyökeres beregszászi nép kiejtését és sajátságait vette alapul. Néhány dolgot tévesen állapít meg: p. o. szerinte: héz, „szén, „jeg „szavakat „é" diftongussal ejtik, holott ez a változás csak az előtti szót é hangnál van meg. Azonkívül szerintem az „l" „j" előtti „e" hang ë diftongus, pedig ez csak hövethkezésenül hangzó ejtésű" embereknél hallható és nem vehető a vidék sajátságaként. Ezért én nem is említettem meg. Felhozza, hogy az „iskola" szót így „ejtik" = oskola.", bár az egész vidéket

jól ismerem, ezt sehol sem hallottam. A „kell" igének „kellett" alakját is, „mint általában" sajátságát említi, pedig ez csak a rossz magyarságot beszélőknél, rendesen a kisiskolásoknál van meg. Ezeken kívül is van még egy pár kisebb jelentőségű dolog, amelyben nem értheted vele egyet.

Tartalom.

Bevezetés
A. Hangtan
B. Alaktan
C. Mondattan
D. Szókincs; népnyelvi hagyományok
E. Segítségül vett munkák.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
——/19 — gyarapodási naplószám.

E K GY 5701/1951